

Till:

Region Sörmland

Box 314

611 26 Nyköping

kultur.utbildning@regionsormland.se

Stockholm 19 april 2022

KLYS remissyttrande över Region Sörmlands kulturplan 2023-2026

KLYS har tagit del av Region Sörmlands remissversion av regional kulturplan för perioden 2023-2026 (dnr: KN-KUS22-0035), och vill för de yrkesverksamma kulturskaparnas räkning härmed lämna följande synpunkter. Flera avsnitt i yttrandet avslutas med sammanfattande punktlister med KLYS förslag till korrigeringar eller kompletteringar.

1 Inledning

KLYS – Konstnärliga och Litterära Yrkesutövares Samarbetsnämnd – utgör en samlad röst för Sveriges kulturskapare i kulturpolitiska frågor och företräder via sina 14 medlemsorganisationer nästan 30 000 yrkesverksamma kulturskapare i Sverige. Dessa arbetar som bl a författare, dramatiker, journalister, bildkonstnärer, musiker, kompositörer, tonsättare, regissörer, skådespelare, filmare och dansare. Organisationerna samarbetar inom KLYS i frågor som rör kulturskapares villkor, t ex konstnärspolitik, upphovsrätt, arbetsmarknad, trygghetssystem och yttrandefrihet.

En av KLYS viktigaste frågor, som även gäller i arbetet med regionala kulturplaner och samverkansmodellen, är att principen om armlängds avstånd används och värnas. Denna princip har skapats för att konsten ska kunna stå fri från politiska viljor och är av yttersta vikt för att konstnärlig frihet ska kunna upprätthållas och att demokratiska samtal ska kunna ske i samhället. Enligt principen ska konstnärliga och kvalitativa bedömningar inte göras av den politiska sfären utan av sakkunniga ämnesexperter, yrkesverksamma kulturskapare och konstnärliga ledare, t ex i särskilda referensgrupper och bedömningskommittéer. KLYS bevakar också hur konstnärlig kvalitet och utveckling får utrymme, hur mångfalden inom kulturen främjas samt balansen mellan kultur- och aspektpolitik av olika slag.

KLYS vill påminna Region Sörmland om att det i regeringens konstnärspolitiska utredning som presenterades våren 2018 konstateras att "förutsättningarna för konstnärer att etablera sig och verka i landets regioner behöver förbättras".¹ Något som fortfarande år 2022 är aktuellt att beakta, inte minst mot bakgrund av pandemin. Vi vill i sammanhanget också hänvisa till KLYS nyligen inlämnade yttrande² över den statliga återstartsutredningen³, samt till KLYS nyligen lanserade valprogram⁴, där KLYS anger sina prioriteringar för ett starkt kulturliv efter pandemin.

KLYS – EN SAMLAD RÖST FÖR SVERIGES KULTURSKAPARE

Sveriges Författarförbund, Dramatikerförbundet, Svenska Journalistförbundet, Läromedelsförfattarna, Konstnärernas Riksorganisation, Svenska Tecknare, Svenska Fotografers Förbund, Föreningen Svenska Tonsättare, SKAP, Federationen Svenska Musiker, Fackförbundet Scen & Film, Sveriges Scenkonstregissörer, Oberoende Filmars Förbund, Unionen- fackklubben vid SR, SVT och UR

Alströmergatan 12, 7 tr, 112 47 Stockholm • klys@klys.se • www.klys.se

¹ *Konstnär – oavsett villkor?*, SOU 2018:23, sid 406

² <https://klys.se/wp-content/uploads/2022/02/KLYS-yttrande-over-Aterstartsutredningen-SOU-2021-77.pdf>

³ Från kris till kraft; SOU 2021:77

⁴ https://klys.se/wp-content/uploads/2022/02/2202_KLYS_Valprogram2022_A4_final-2.pdf

2 Övergripande synpunkter

Region Sörmlands kulturplan är välskriven i stort, men något tunn och till delar ofullständig även som remissversion, då det saknas flera textavsnitt som enligt uppgift ska läggas till efter remissperioden. Kommer de avsnitten inte att få granskas av utomstående?

Genomgången på slutet om kommunerna och deras olika förutsättningar är ett positivt tillägg som skapar en bild av vad regionen har att tampas med i form av de olika förutsättningar som de olika kommunerna har.

Inledningsvis beskrivs planen som övergripande och strategisk och hänvisar för konkretisering till de årliga aktivitetsplanerna. Detta tillvägagångssätt blir mer och mer vanligt i kulturplansskrivande och gör det svårare för oss som bevakar kulturplanerna att förstå "hur" rent konkret kulturplanen omsätts i verklighet. När kulturplanernas formuleringar saknar förankring i verklig verksamhet leder det i förlängningen till att de blir svåra att förstå och utvärdera.

Planens innehållsförteckning saknar kapitelnummer vilket gör det en aning svårare att hänvisa till de olika delarna i dokumentet. En rekommendation är att numrera dem och på så sätt skapa en större tydlighet i uppdelningen i avsnittsrubriker och underrubriker.

Coronapandemins effekter

De flesta av de regioner som utkommit med nya kulturplaner sedan Coronapandemin startade har lyft fram pandemins konsekvenser för kulturlivet i regionen. I detta avseende sticker Sörmland ut som en region som väljer att i stort sett inte alls skriva om pandemins påverkan på kulturlivet i sin kulturplan.

Dock påpekas Coronapandemin i missivet, och vi ser att remissversionen saknar ett förord som ska läggas till senare, där kanske pandemin kommer att nämnas? Även om pandemin i skrivande stund har lagt sig fortgår krisens effekter på kulturlivet och kulturskaparna, och ett nationellt återstartsarbete för kulturen. Nog kunde en regional kulturplan påpeka återstarten och hur kriseffekterna avses stävjas i den regionala kulturpolitiken, bli kopplat till de olika konstområdenas och kulturverksamheternas utveckling under planperioden.

Konstområdena i planen

Vid sidan av de konst- och kulturområden som nämns i samverkansmodellens förordning brukar många regioners kulturplaner idag även lyfta fram bl a *cirkus*, *dramatik*, *spelkultur* och *dataspel*. Vi noterar att inga av dessa områden finns med i Sörmlands kulturplan och hoppas att regionen kompletterar slutversionen av planen med så väsentliga konstområden som bl a cirkus och dramatik.

KLYS kommentarer och förslag:

- En välskriven men tunn kulturplan med avsaknad av konkretion, som hänvisar till årsplaner.
- Vi saknar i planen som helhet skrivningar om hur regionens kulturutvecklingsarbete förhåller sig till Coronapandemins konsekvenser och återstarten för kulturlivet.
- Konstområdena *cirkus* och *dramatik* bör finnas med i planen.

3 Begrepp och definitioner

Begreppet kulturskapare

Generellt förespråkar KLYS att regionerna i sina kulturplaner har en konsekvent användning av begreppet **professionell** (eller **yrkesverksam**) **kulturskapare** för att beteckna konstnärligt yrkesverksamma inom alla konstområden; såväl fritt verksamma, som institutionsanställda och sådana som kombinerar dessa verksamhetsformer.

KLYS välkomnar att Region Sörmlands kulturplan använder kulturskaparbegreppet korrekt i merparten av dokumentet. Emellertid bör det på en rad ställen i planen (tredje stycket på sidan 14, andra, tredje, fjärde och sjunde stycket på sidan 16, första stycket sidan 34) förtydligas att det i sak handlar om "professionella kulturskapare", och inte bara "kulturskapare". Detta är viktigt för att för läsaren definiera om skrivningarna handlar om de yrkesverksamma eller om hobbyverksamma kulturskapare.

Begreppet konstnär

KLYS förespråkar, liksom Konstnärsnämnden, att begreppet **konstnär** – när det används – betecknar verksamma inom *alla* konstområden, och inte endast *bild- och formkonstnär*. I planen görs detta över lag på ett tydligt vis.

Begreppen utövare samt aktörer

Orden **kulturaktörer** och **utövare** förekommer på några ställen i planen. Detta är inte fel i sig, men det kan bli missvisande och skapa otydlighet i en del sammanhang, framför allt gällande gränsen mellan yrkesverksamma kulturskapare och allmänt kulturintresserade personer.

På sidan 12 påtalas aningen diffust både *utövare* och *kulturlivets aktörer*. Ordet *utövare* omfattar inte med självklarhet upphovspersoner på samma vis som t ex *kulturskapare*. På sidan 16 talas det om "konstnärer och aktörer". Regionen bör inte använda ordet *aktör* på detta vis utan att specificera bättre vad som avses i sammanhanget. *Aktör* bör i skrivningen på sidan 16 preciseras.

Begreppet semiprofessionell

I avsnittet om hemslöjdsfrämjande verksamhet på sidan 27 används begreppet **semiprofessionell**: I texten står det: "Viktiga målgrupper är barn och unga, professionella samt semiprofessionella slöjdare och hantverkare, hobbyslöjdare, pedagoger samt en slöjdintresserad allmänhet."

Detta är ett begrepp som KLYS inte använder och helst ser att regionala kulturplaner undviker helt att använda. Liksom inom andra yrken i samhället finns det generellt sett inte någon gråskala som graderar professionell verksamhet till att vara halvprofessionell. Oavsett sammanhang eller arbetstidens omfattning är professionella kulturskapare yrkesverksamma, medan amatörer är hobbyverksamma.

Kulturell mångfald

På sidan 9 står det: "Samhället behöver ge bredd och spets i konstnärliga uttryck och former".

På sidan 16 står det: "En mångfald i uttryck från både kulturinstitutioner och fria utövare skapar en större vitalitet och konstnärlig scen för de som tar del och är en del av kulturscenen i länet."

På sidan 24: "Musikutbudet ska präglas av konstnärlig kvalitet och en mångfald av uttryck."

Förutom dessa skrivningar, samt en på sidan 11 om etnisk och kulturell mångfald, saknar KLYS i planen några konstområdesövergripande skrivningar om på vilket sätt regionen avser att främja kulturell mångfald, dvs. som det står på sidan 9; en bredd av konst- och kulturuttryck gällande det regionala kulturlivets utbud, distribution och produktionsmöjligheter för konstnärligt yrkesverksamma inom alla konstområden. Något som borde kunna nämnas i planen är om och hur Sörmland på regional nivå implementerar *Unescos mångfaldskonvention*⁵ från 2005.

Kulturens egenvärde, konstnärlig kvalitet, konstnärlig frihet och yttrandefrihet

Yttrandefrihet lyfts inte fram specifikt i Sörmlands kulturplan mer än att det citeras från Kulturrådet och de nationella kulturpolitiska målen, men KLYS välkomnar att regionen lyfter fram begreppet *konstnärlig frihet* på sidan 11.

Begreppet *konstnärlig kvalitet* förekommer bara på något enstaka ställe i planen.

Det är positivt hur begreppet *konstens* eller *kulturens egenvärde* betonas på flera ställen i planen. Se vidare i avsnitt 5 nedan.

KLYS kommentarer och förslag:

- Förtydliga på vissa ställen om skrivningen handlar om *professionella* kulturskapare.
- Utveckla skrivningar om vikten av att främja *kulturell mångfald*.
- Ta bort begreppet *semiprofessionell* på sidan 27. Detta bör inte användas alls.

4 Samråd med professionella kulturskapare

KLYS välkomnar att Region Sörmland har ett konstområdesövergripande samråd med kulturskapare, och att detta och övrigt dialogarbete inför planen nämns i bl a avsnittet på sidan 16:

”I strukturen finns också en konstformsövergripande referensgrupp med företrädare från både kulturskapare och den ideella sektorn.”

KLYS och KLYS’ medlemsorganisation Svenska Fotografers Förbund (SFF) föreslår att regionen för en bredare representation med särskild fotokompetens inom bildkonstområdet tar in en yrkesfotograf i regionens referensgrupp för kulturskapare. SFF hjälper gärna till med förslag på namn och kontakter. Detta skulle vara ett lämpligt första steg för att öka kunskapen om fotografi och förståelsen för behoven av fotografer inom Region Sörmlands professionella kulturliv. Se vidare i avsnitt 7.3 nedan.

Några generella informationpunkter om KLYS syn på regionala samråd med kulturskapare

- KLYS förespråkar en **konstområdesövergripande** dialoggrupp för att involvera professionella kulturskapare från alla konstområden i en samlad och samstämmig löpande dialog runt kulturplanens framtågande, genomförande och uppföljning.
- KLYS betonar vikten av att en representant för ett konstområde ska vara erkänt **yrkesverksam** och **medlem i någon av KLYS’ medlemsorganisationer** – något som borgar för professionalism och insyn i kultur- och konstnärspolitiska strukturer, både nationellt och regionalt, inom respektive konstområde. Läs mer i *KLYS samrådsguide* med rekommendationer för samrådsarbetet i regionerna. Se länk nedan⁶.

⁵ <http://u4614432.fsdata.se/wp-content/uploads/2013/09/Unescos-konvention-om-skydd-f%C3%B6r-och-fr%C3%A4mjande-av-m%C3%A5ngfalden-av-kulturyttringar.pdf>

⁶ http://www.klys.se/wp-content/uploads/2015/11/KLYS_broschyr_samradsguide_2017.pdf

- **Samrådets deltagare ska arvoderas för varje möte** enligt särskilda arvodesrekommendationer som KLYS har tagit fram i samarbete med KLYS' medlemsorganisationer. Se KLYS' broschyr *Att ta betalt*⁷.
- **Det är viktigt att samrådet omfattar och representerar både kulturskapare från det s k fria kulturlivet och anställda vid kulturinstitutioner i regionen.** Om möjligt även sådana som kombinerar dessa verksamhetsformer. Det är olyckligt om de institutionsanställda kulturskaparnas synpunkter inte skulle komma fram på grund av obalans i representationen i kulturskapardialogerna, dvs. om vissa kulturskapare i regionen får egen direktrepresentation och dialog, medan institutionsanställda, oavsett anställningsform, kanske bara representeras kollektivt via någon person på ledningsnivå. KLYS vill påminna om vikten av att regionen beaktar denna problematik och **agerar för att lyfta samtliga professionellt verksamma kulturskapares röster och perspektiv i regionen**, oavsett deras anställnings-/verksamhetsform och institutionskoppling.

KLYS kommentarer och förslag:

- KLYS föreslår att regionen tar in en yrkesfotograf i referensgruppen med kulturskapare.
- Representanter i kulturskaparrådet bör vara medlemmar i KLYS-organisationer.
- Arvodet för mötesdeltagare i samråd bör följa KLYS' arvodesrekommendationers nivå.
- Ta hjälp av *KLYS samrådsguide*, eller kontakta KLYS kansli vid behov av stöd och råd i dialogarbetet med regionens professionella kulturliv.

5 Kulturplanens kulturpolitiska utgångspunkter

Vision, mål och ambition för kulturen i Sörmland

De kulturstrategiska inriktningarna med vision och målbild beskriver konst, människa och samhälle där möjligheter, förutsättningar och ansvar lyfts på olika sätt. Ingenstans beskrivs den professionella kulturskaparens roll i detta utan man får läsa mellan raderna och förstå det underförstått. I stycket om "Konsten" pratas om att främja kvalitet och konstnärlig förnyelse – men vem som ska göra detta nämns inte. I stycket om "Människan" är indirekt kulturskaparna utövare men utövaren kan i detta stycke vara alla som är intresserade av kultur, amatörer så väl som professionella kulturskapare. I stycket om "Samhället" talas om ansvaret att tillhandahålla konst, att kunna skapa och ta del av samt att ge bredd och spets i konstnärliga uttryck och former. Men vem som skapar konsten och står för bredd och spets nämns inte.

Regional kulturutveckling 2023 – 2026 (s.12-)

I detta avsnitt görs en tydlig genomgång av grundförutsättningarna i regionen. Bra bild till exempel av komplexiteten med små och stora kommuner med olika politiska styren och verksamhetsuppdelning. Vi vill påminna om att det är ett förhållande som kan vara problematiskt för utvecklingsarbetet på sikt. Hur ska regionen stimulera en eventuellt mindre ambitiös kommun så att kulturplanen förverkligas likvärdigt för samtliga medborgare i regionens alla kommuner?

Det är bra att det finns ett eget stycke som tar upp kulturskapares villkor i regionen. Här är det viktigt att regionen lyfter utmaningarna med att vara en region där många kulturskapare bor men inte alla verkar. I övrigt saknar KLYS närmare formuleringar kring avtalsenliga ersättningar, möjlighet till kompetensutveckling och tillgång till lokaler av olika slag för yrkesverksamma kulturskapare.

⁷ <http://www.klys.se/wp-content/uploads/2015/11/Att-ta-betalt-2019.pdf>

Kulturens egenvärde, principen om armlängds avstånd, konstnärlig frihet

Det är mycket positivt hur Region Sörmland i sin kulturplan i ett eget rubricerat avsnitt lyfter fram *principen om armlängds avstånd* mellan konst och politik, samt betonar konsten som en oberoende och självständig kraft. Dock finns det en otydlighet i skrivningen om att "innehåll, skapande och genomförande ska styras av kulturlivets aktörer" (s. 12). Här bör "kulturlivets aktörer" specificeras något. Även ordet *utövare* bör i skrivningen på sidan 12 kompletteras med *upphovspersoner*. Jämför vad vi påtalar i ovan i avsnitt 3.

Regionala kulturplaner av idag har ofta som regel särskilda avsnitt, där regionerna beskriver sin syn på att värna kulturens egenvärde i relation till instrumentella perspektiv på kultur. Det är också vanligt att regioner kopplar samman armlängds avstånd, frihetsbegreppet, egenvärdes- samt kvalitetsbegreppet.

KLYS föreslår därför att regionen i sitt avsnitt "Förutsättningar" på sidan 12 kompletterar med ett samlande avsnitt om allt detta, där regionen redogör för sin syn på både kulturens egenvärde, konstnärlig kvalitet, konstnärlig frihet och distinktionen mellan amatör- och professionell kultur. I anslutning till detta vore det önskvärt om regionen också tydliggör sin uppfattning om hur fri konst och kultur relaterar till instrumentella aspekter i den regionala kulturpolitiken, och hur man avser att arbeta under planperioden för att upprätthålla kulturens egenvärde och kvalitet i utvecklingsarbetet med kulturella och kreativa näringar.

Vi vill även påminna Region Sörmland om vad Myndigheten för Kulturanalys skriver i sin rapport från 2021 när det gäller rekommendationer om konstnärlig frihet och att på regional och kommunal nivå i större utsträckning använda sig av externa sakkunniga på kulturområdet i bedömningsprocesser för vilken konst som ska få stöd.⁸

Avsnittet "Gränsöverskridande kultur i uttryck och form" (s. 19)

På sidan 19 skriver regionen i planen:

"Alla kulturverksamheter behöver här bidra med att företräda och arbeta för en demokratisk utveckling, vara kunskapsbärare, och i sin kulturella och konstnärliga utövning kunna både väcka frågor om samhällsutveckling och vara relevanta i sitt utbud."

KLYS ställer sig frågande till hur innebörden av ovanstående skrivning överensstämmer med vad regionen skriver på sidan 12 om principen om armlängds avstånd. Här låter det som att regionen kommer att ha synpunkter på och eventuellt styra kulturverksamheters kulturella och konstnärliga innehåll för olika syften.

Konstnärlig kvalitet

I avsnittet om Scenkonst Sörmland på sidan 20 står det: "Grundläggande för all produktion är konstnärlig kvalitet [...]". I avsnittet om litteratur lyfts också vikten av kvalitet fram, liksom i avsnitt om bibliotek, slöjd och museer. Men för övriga konstområden skriver inte regionen något om kvalitet.

KLYS välkomnar att kvalitetsbegreppet lyfts fram på några ställen i denna kulturplan, men vill understryka vikten av att regionen är konsekvent om *kvalitet* inom alla konstområden, och att ordet inte bara blir ett i planen välklingande ord i skrift, utan att det ges konkret innebörd i kulturutvecklingsarbetet i realiteten.

⁸ *Så fri är konsten - Den kulturpolitiska styrningens påverkan på den konstnärliga friheten*, MYKA, Rapport 2021:1, s 17, 235-236; den tredje rekommendationspunkten

Självfallet bör det understrykas att det inte är regionens uppgift att definiera och specifikt beskriva vad konstnärlig kvalitet är, utan något som inom ramen för *armlängds avståndsprincipen* referensgrupper och externa sakkunniga ska hjälpa till att orientera kring. Vi efterlyser dock mer om vad regionen lägger in i kvalitetsbegreppet än vad som nu görs aningen sporadiskt i planen.

En redogörelse för regionens syn på konstnärlig kvalitet i kulturutvecklingen tycker vi borde kunna göras mer utförligt under en egen rubrik antingen i anslutning till ett särskilt avsnitt om kulturens egenvärde.

Mångfalds- och jämställdhetsfrågor

På sidan 20 i avsnittet om Scenkonst Sörmland påtalas "ett strukturerat mångfaldsperspektiv" i kulturverksamheten. KLYS välkomnar att jämställdhet och mångfaldsfrågor påtalas i kulturplanen, men vi saknar bredare, tydligare och mer konkreta kopplingar till kulturlivet och hur regionen löpande avser att utveckla arbetet med dessa frågor. Kanske kunde planen tjäna på att ha ett särskilt avsnitt som samlat lyfter hur regionen avser att arbeta med mångfalds- och jämställdhetsfrågor i kulturlivet. Hanteringen av dessa frågor är viktig och komplex, och regionen bör förslagsvis låta någon med god kompetens inom området se över saken.

KLYS kommentarer och förslag:

- KLYS välkomnar avsnittet om *principen om armlängds avstånd* och *kulturens egenvärde*, men ser otydligheter i skrivningarna som bör justeras, bl a på sidan 19.
- Bra verksamhetslista för alla kommuner, men i övrigt sporadiskt om kommunal samverkan i planen. Hur avser regionen se till att likvärdighet i kulturen ska upprätthållas mellan alla regionens kommuner under hela planperioden?
- Skrivningar om synen på kvalitetsbegreppet bör utvecklas i planen, gärna under egen rubrik.
- Saknar i planen ett bredare grepp om alla konstområden om hur regionen avser att arbeta med mångfalds- och jämställdhetsfrågor i kulturlivet.

6 Kulturskapers villkor och regional konstnärspolitik

Inom respektive konst- eller kulturform avslutas varje del med en text om särskilda prioriteringar 2023–2026, vilket tydliggör regionens fokusområden. Inte alla av dessa prioriteringar är dock verifierbara eller mätbara, utan framstår som allt för allmänt formulerade.

Det är positivt att Region Sörmland i avsnittet "Kulturskarnas förutsättningar och möjligheter" på sidan 15-16 är tydlig med att lyfta fram kulturskarnas roll i det regionala kulturlivet. Dock blir det hela mest lägesbeskrivande och tomt konstaterande av hur värdefulla kulturskarnas är för kulturlivet, och att villkoren bör förbättras. Har då regionen några skarpa förslag för att stärka kulturskapers villkor rent konkret? I likhet med många andra kulturplaner väcks frågan om regionens insikt om detaljer gällande villkoren för både kulturskare och arrangörer. I Sörmlands kulturplan saknar KLYS ord som kollektivavtal, avtalsenlig ersättning eller liknande.

Risken finns att ambitioner gällande stärkta villkor för kulturskare blir allt för allmänt hållna och därför kan kvarstå som regionala viljeinriktningar under hela planperioden, snarare än konkreta insatser i praktiken inom respektive verksamhetsområde.

Ekonomiska villkor för kulturskapare

Utan goda villkor för kulturskapare kan de inte vara den dynamiska, utmanande och obundna kraften enligt självständighetsmålet i de kulturpolitiska målen, vilket i sin tur påverkar medborgarnas möjligheter att ta del av konst, och den konstnärliga kvalitet som är tänkt att prägla samhällets utveckling.

Regionen bör i planen informera om att ersättningar och arvoden ska följa gällande kollektiv- och ramavtalsnivåer, även om den som beställer arbetet inte omfattas av dessa. Regionen bör också alltid i sin egen anslagsgivning till professionella kulturaktörer beakta såväl kollektiv- och ramavtal, som arvodesrekommendationer och upphovsrätt. KLYS finner det också önskvärt att regionen i sin plan formulerar vilka ekonomiska ambitioner man har för att uppnå detta.

KLYS efterlyser generellt i planen skrivningar om regionens syn på upphovsrättsliga frågor och upphovspersoners och utövande konstnärers förutsättningar i kulturlivet. Se vidare vad vi skriver om digitalisering och upphovsrätt nedan.

Kompetensutveckling för kulturskapare

Vi saknar i planen skrivningar om kompetensutveckling. Planen kunde tjäna på en samlad redogörelse för regionens plan för kompetensutvecklingsfrågor gällande de yrkesverksamma kulturskaparna i Sörmland inom alla konstområden. Detta skulle kunna göras med rubriken "Kompetensutveckling".

Gränsdragningar mellan professionellt och ideellt kulturskapande

Det finns delar av det regionala kulturlivet där det kan vara komplext att hantera gränsdragningar mellan ideellt respektive professionellt kulturskapande samt amatörkultur. Se nedan vad vi skriver i scenkonstavnittet om arrangörer.

En i KLYS ögon ytterst relevant fråga att ställa sig är hur gränsen mellan professionella och amatörer kan upprätthållas på sikt, eller i vilken grad regionen i sin kulturpolitik eftersträvar tydliga gränsdragningar mellan professionellt verksamma och de ideella samt amatörer, bl a när det kommer till arrangörsleden i den regionala kulturen. Liksom regeringens konstnärspolitiska utredning från 2018 betonar, menar KLYS att professionella kulturskapare med erfarenheter och kunskaper från sina yrken har avgörande betydelse för konst- och kulturlivets utveckling i en region, inte minst i lokalsamhällena. Professionell konst och kultur är ofta utgångspunkt och förebild för amatörverksamheter och ideella krafter och initiativ. De yrkesverksamma kan fungera som draglok, katalysatorer och fortbildare i föreningslivet och för medborgarna över lag i kulturlivet.

KLYS ser långsiktigt en generell fara i landets regioner att ett motsatsförhållande kan uppstå mellan ideellt driven och professionell kultur, och att ekonomiska hänseenden tenderar att styra den regionala politiken mot kostnadseffektiva lösningar, där föreningsverksamhet och ideell kultur ibland stimuleras mer än professionell kulturutveckling. Risken tror vi är störst i gles- och landsbygd där det ofta finns mindre resurser till professionell kulturell infrastruktur och kompetens.

Kartläggning av kulturskaparna och deras förutsättningar

KLYS ser generellt gärna att regioner kartlägger förutsättningarna för att vara yrkesverksam i sin region. Inom konstområden där det inte redan gjorts rekommenderar KLYS att det görs en översikt över vilka kulturskapare som är yrkesverksamma, och vilka som är knutna till de olika kulturinstitutionerna, samt under vilka villkor de utför sina uppdrag och anställningar. En sådan kartläggning bör vara ett levande dokument att återkommande uppdatera för att skapa en god grund för en välförankrad och utvecklad regional konstnärspolitik under planperioden, som inger förtroende hos alla inblandade parter. En

löpande regional kartläggning kan med fördel ta sin utgångspunkt i regeringens konstnärspolitiska utredning från 2018 samt i regeringens konstnärspolitiska skrivelse från 2021⁹ och den sk återstartsutredningen¹⁰.

Kulturskapares arbetsmiljö

Ingen yrkesverksam kulturskapare ska gå sönder på jobbet. Många gånger är kulturskapare anlitade eller inhyrda för att genomföra ett specifikt arbete eller finnas på en viss plats vid ett visst tillfälle i den offentligt arrangerade kulturen. Då är det viktigt att de har en trygg arbetsmiljö. Hos t ex scenarbetare på konserter och musikturnéer är det inte ovanligt med bristfälliga loger, arbetstider, och mycket annat. För denna sak är det viktigt att Region Sörmland i sin kulturplan uppmärksammar att även regionalt anlitade kulturskapare på alla nivåer i kulturverksamheter har rätt till en god arbetsmiljö.

I anslutning till avsnittet om yttrandefrihet och konstnärlig frihet kunde regionen lyfta problematiken med ett ökat hot och hat mot kulturskapare, och om det finns konkreta förslag på åtgärder från regionens sida.

Konstnärlig residensverksamhet

Residens nämns i avsnittet om musik, men i övrigt i Sörmlands kulturplan saknas det helt skrivningar om konstnärlig residensverksamhet inom bild och form, film, litteratur etc. Även om konkretion om residensverksamhet eventuellt kommer att göras i årliga aktivitetsplaner tycker vi att en flerårig kulturplan övergripande borde nämna residensverksamhet och information om hur regionen i stora drag avser att utveckla olika sorters residens. Eller är det så att Region Sörmland inte har några planer för konstnärsresidens utöver vad som nämns i musikavsnittet?

Ett konstnärsresidens sätter regionen på kartan; lockar dit intressanta namn, och i förlängningen kan yrkesverksamma kulturskapare få upp ögonen för lokala berättelser och perspektiv att förmedla till omvärlden. Ofta kan publika framträdanden kopplas till residenset som ett sätt att ge tillbaka. Egna regionalt eller interregionalt organiserade residens behöver inte alltid vara särskilt kostsamma eller svåra att arrangera.

Kulturella och kreativa näringar (KKN)

KLYS välkomnar skrivningarna om KKN i avsnittet "Regional utveckling och kultur" på sidan 32. Avsnittet är dock ofullständigt och det påpekas att det kommer att kompletteras. Vi förmodar att ingen utomstående då får möjlighet att komma med synpunkter på det som kompletteras, vilket är anmärkningsvärt.

Regionen hävdar att: "För den kommande planperioden kommer särskilt fokus därför att ligga på att utveckla gemensamt arbete kring KKN, inom besöksnäring, bildning, utbildning samt samhällsplanering."

Här saknar KLYS kulturskapar- och konstnärliga perspektiv på KKN, och vi hoppas att regionen kompletterar avsnittet om KKN med att just lyfta in hur KKN-utveckling hanteras i Sörmland kopplat till de olika konstområdena och professionella kulturskapares villkor.

Även om mer konkretion sannolikt kommer i årliga handlingsplaner vore det på sin plats i den fleråriga kulturplanen med redogörelser om KKN som kopplar utvecklingsmål till sakfrågor som exempelvis resurscentrum med datorpark, handledningsmöjligheter, replokaler, teknikpooler t ex.

⁹ Politik för konstnärers villkor, Skr. 2020/21:109

¹⁰ Från kris till kraft; SOU 2021:77; <https://www.regeringen.se/rattsliga-dokument/statens-offentliga-utredningar/2021/09/sou-202177/>

KLYS vill också påminna om behovet av närmare samverkan mellan regional kultur- och näringspolitik samt mellan kulturförvaltning och näringspolitisk förvaltning på regional nivå, bl a för att se till att näringspolitiska stöd på regional nivå också når fram till egenföretagande kulturskapare, som tyvärr ofta faller utanför specifikt näringsinriktade stöd. Sörmland kan med fördel använda sitt regionala kulturskaparsamråd så att detta engageras bl a konkret i KKN-frågor och möts med näringspolitiska referensgrupper för brobyggande i KKN-utvecklingsfrågor.

KLYS ingår som expert i den statliga utredning som tillsatts för att ta fram en nationell strategi för kulturella och kreativa näringar. KLYS har gjort ett skriftligt inspel till utredningen, som också har bäring på den regionala nivån.

Digitalisering

Vi kan konstatera att Region Sörmland lyfter digitaliseringen i kulturlivet lite varstans i sin kulturplan. Utöver skrivningar i avsnitten om arkiv, bibliotek och museiverksamhet utelämnas dock i stort sett konstområdena helt och hållet när det gäller digitaliseringsfrågor.

Förslagsvis kunde kulturplanen i ett eget rubricerat avsnitt lyfta digitaliseringen kopplat till kulturskapares villkor och i relation till konstområdena, och hur kultur- och konstnärspolitiken ska hantera konstnärliga utvecklingsfrågor kring digitalisering rent konkret i regionen under planperioden. Hur en region avser att arbeta för att utveckla kopplingen mellan kulturskaparyrken och den digitala tekniken är en viktig fråga. KLYS vill påminna regionen om att titta på *Konstnärsnämndens rapport Digitaliseringens konsekvenser för konstnärers villkor*.¹¹

Finns det tankar kring ett övergripande kompetenscentrum för digital utveckling i Region Sörmland, eller interregionalt, för att kunna utnyttja den nya tekniken? Att t ex musikkonserter ska kunna sändas vidare till fler än de som har möjlighet att åka till konsertlokalen kräver både kunskap och utrustning som inte alla har. Kommer det att satsas så att teknisk utrustning kan tillhandahållas? I KLYS ögon är detta sakfrågor som med fördel kan samordnas interregionalt med närliggande regioner.

Upphovsrätt

KLYS ställer sig frågande till varför Region Sörmland i sin kulturplan överhuvudtaget inte nämner orden upphovsrätt eller upphovsperson. Det är viktigt att planen kompletteras med skrivningar i saken. KLYS efterlyser i alla regionala kulturplaner ett tydligt konstaterande att upphovsrätten är en viktig faktor, och att upphovsrättsliga ersättningar aldrig är något man kan bortse från när det gäller kulturskapare och konstnärer. Vid digitalisering och digitalt tillgängliggörande av konst och kultur måste det alltid tas höjd för kostnader för upphovsrättsliga ersättningar till olika upphovsrättsinnehavare, däribland upphovspersoner och utövande konstnärer.

Relevanta regionala satsningar på digitaliseringens möjligheter bör även inkludera spridning av kunskap om *upphovsrätten* och när avtal måste skrivas och ersättning utgå. Regionen bör därför stödja intern och extern kompetensutveckling som belyser digitaliseringens och upphovsrättens möjligheter och utmaningar, även för upphovsrättsinnehavare i länet, och uppmuntra kommunerna att, beroende på användning, skriva avtal med upphovsrättsinnehavarna.

KLYS vill understryka att en regional kulturplan av idag bör belysa upphovsrättsliga frågor och vikten av en fungerande upphovsrätt för professionella kulturskapare inom ramen för både kulturlivets utveckling i stort och kulturella och kreativa näringar. Planen bör alltså förses med skrivningar om upphovsrätten

¹¹ https://www.konstnarsnamnden.se/om_konstnarsnamnden/publikationer/digitaliseringens_konsekvenser

gällande kulturskapare. Detta är särskilt viktigt om regionen avser att seriöst arbeta för att främja kulturskapares villkor.

På sidan 34 i avsnittet "Lagar som styr kulturverksamheten" står det att förteckningen ska kompletteras när det gäller lagar som innehåller bestämmelser inom kulturområdet. KLYS vill påpeka att listan även bör kompletteras med *upphovsrättslagen*.

KLYS kommentarer och förslag:

- Saknas konkretisering av ekonomiska villkor gällande yrkesverksamma kulturskapare, bl a bör kollektivavtal och upphovsrätt nämnas i planen.
- Viktigt att pedagogiskt i planen klargöra regionens syn på gränsdragningar mellan professionell kulturverksamhet och ideell- resp. amatörverksamhet när det gäller planerade insatser.
- Saknas skrivningar om kartläggningar av regionens professionella kulturskapare inom alla konstområden. Bör nämnas i planen om andra kartläggningar redan gjorts inom vissa konstområden som underlag till kulturplanen.
- Saknas skrivningar om kompetensutveckling för kulturskapare. Samla gärna i ett eget avsnitt.
- Saknas skrivningar i planen om regionens hantering av kulturskapares arbetsmiljö och om regionen har åtgärder för att stävja hat och hot mot kulturskapare.
- Saknas ett övergripande avsnitt om digitaliseringen och en koppling till kulturskaparnas villkor. Koppla gärna digitalisering konkret till insatser inom konstområdena; hur kulturskaparnas yrken relaterar till regionala digitala satsningar i praktiken.
- Bör komplettera planen med regionens syn på och hantering av upphovsrätten för kulturskapare, även specifikt kopplat till digitalisering inom konstområdena.
- Saknas i stort sett skrivningar om konstnärliga residens. Samla gärna detta i ett konstområdesövergripande avsnitt.

7 Synpunkter gällande de olika konstområdena

7.1 Professionell dans-, teater- och musikverksamhet (s. 23-25)

KLYS och KLYS medlemsorganisationer **Fackförbundet Scen & Film** och **Sveriges Yrkesmusikerförbund (Symf)** har följande synpunkter gällande planens avsnitt om scenkonst och musik:

Vi saknar i planen i stort omnämnande om cirkus/nycircus samt dramatik. När teater och musik beskrivs så saknar vi musikteatern/opera/musikal i detta och efterfrågar i stället användandet av begreppet scenkonst som innefattar både teater/musikteater/dans/cirkus.

Det saknas närmare beskrivningar kring arrangörsledens betydelse för scenkonsten. Det skrivs om samverkan, dialoger mm men det konkretiseras inte närmre med vilka denna samverkan ska ske. Institutionen nämns återkommande men även dess roll känns något oklar.

Scenkonst Sörmland

I uppräknandet av det som Scenkonst Sörmland ansvarar för nämns dans, teater och musikverksamhet. Vi efterfrågar begreppet scenkonst i detta – lite märkligt att institutionen heter "scenkonst" men sedan används traditionella begrepp som i sig inte inkluderar scenkonstens alla delar som cirkus/musikteater osv. Bättre att fullt ut använda scenkonstbegreppet.

I sista stycket omnämns vikten av en väl fungerande kulturell infrastruktur vilket är positivt. Dock saknar vi definition av vad den infrastrukturen ska innehålla i form av tillgång till ändamålsenliga lokaler, kollektivavtalade ersättningar, kompetensutveckling och möjlighet för frilansande kulturskapare att leva och verka i regionen.

Scenkonst Sörmland beskrivs även som om de arbetar med film men hur framgår inte tydligt i beskrivningen av institutionens verksamhet.

Dans

Vikten av att hitta nya målgrupper beskrivs och att utveckla förståelse för dans. Det är mycket fokus på mottagarna mer än de professionella utövarna. Ett tydligt exempel är bland annat att de pratar om "oväntade scener" något som behöver problematiseras då just danskonsten är beroende av scener som ur ett arbetsmiljöperspektiv behöver vara genomtänkta och funktionella snarare än oväntade. Dans är fysiskt påfrestande på kroppen och kräver scener av hög och specifik kvalitet för att säkerställa att dansare inte skadas eller slits ut i förtid. Det är viktigt att synen på dans i regionen även är kopplat till att den utförs av professionella utövare.

Det är positivt att regionen avser att prioritera hållbara nätverk för dansutveckling och professionellt utövande.

Teater

Vi efterlyser i detta avsnitt skrivningar om cirkus/nycirkus.

Det står att "i det offentliga utbudet är nyskrivna pjäser som speglar vår samtid och klassiker som ställer de eviga frågorna" grunden – vad denna grund kommer ifrån och vem som tagit fram den framkommer inte. Det är positivt att de lyfter fram nyskrivna pjäser men att dessa kan fritt få spegla vad de vill vore önskvärt ur ett armlängds avstånds perspektiv.

Texten lyfter vidare fram fria grupper på regional nivå, det är positivt att de synliggörs.

Kollektivavtal samt löneindexuppräknings

KLYS, Symf och Fackförbundet Scen & Film saknar helt orden *kollektivavtal* och *kollektivavtalade löner* i planen och att ersättningsnivåer ska ligga i linje med dessa. Jämför vad vi skriver i avsnitt 6 ovan.

Vi vill i övrigt gällande hela området scenkonst och musik påminna regionen om den generella problematik som är synnerligen kännbar på scenkonstområdet – att kulturinstitutionerna långsiktigt har svårt att upprätthålla och utveckla verksamheten eftersom uppräknings av medel inte sker i samma takt som löne- och prisökningar.

Arrangörsleden

Generellt sett vill KLYS påminna om att alla regionala satsningar på att stärka arrangörsledet och nå ut i hela regionen inom scenkonsten och musiken är viktiga, men att det i en lokal kontext i gles- och landsbygd många gånger kan vara ideellt verksamma och amatörer som upprätthåller delar av (eller hela) infrastrukturen för scenkonsten, vid sidan av Riksteatern och enstaka kommunala satsningar. I detta avseende är det angeläget att regionen i sin kulturplan tydliggör gränsdragningar mellan vad som under planperioden är satsningar på professionell verksamhet och vad som är amatörverksamheter. Och hur offentliga resurser, både regionala, kommunala och nationella, samordnas och fördelas på bästa sätt för en långsiktighet i regionens professionella scenkonstutveckling, samt vilka avtalsenliga och skäligen ersättningsnivåer som gäller.

7.2 Bild och form (s. 26-27)

Konstnärernas Riksorganisation (KRO) är medlem i KLYS och företräder ca 3400 professionella bildkonstnärer, konsthantverkare och formgivare i Sverige. Organisationen arbetar för konstnärlig frihet och goda villkor för bild- och formkonstnärer. Utöver vad KLYS och KRO gemensamt skriver nedan hänvisas till KROs separat inskickade remissyttrande, som mer ingående analyserar bild och formområdet i Region Sörmland.

Observera att sidhänvisningarna nedan kan skilja sig något beroende på hur remissutgåvans Word-dokument visats på skärmen för oss som läst.

Sörmlands remissutgåva av kulturplan 2023-2026 är tyvärr väldigt allmänt hållen när det kommer till avsnittet om hur den professionella bild- och formverksamheten ska utvecklas i regionen (sid 26). Vi önskar se att regionen konkretiserar hur den vill utveckla bild- och formverksamheterna och vilka områden som bör prioriteras.

Vid en jämförelse med Sörmlands Kulturplan för 2019-2022 slås vi av den markanta demonteringen av avsiktsförklaringar i förhållande till hela området bild och form. I Kulturplan 2019-2022 används ett flertal lämpliga rubriker för att synliggöra områdets bredd, där Konstenheten på Sörmlands museum är en men där även frågor som att främja konstnärlig utveckling och konstens infrastruktur behandlas. Det upplägget uppmuntrar vi att man återinför i Kulturplanen för 2023-2026 så att kulturplanen täcker in mer av det arbete som redan utförts och det som avses att utföras under kommande kulturplanepå period.

Under rubriken "Kulturskaparnas förutsättning och möjligheter" (sid 15) kan vi läsa att "De professionella kulturskaparnas arbete, kompetens och erfarenhet är värdefulla för både de regionala kulturverksamheterna och för kulturlivet i stort. En mångfald i uttryck från både kulturinstitutioner och fria utövare skapar en större vitalitet och konstnärlig scen för de som tar del och är en del av kulturscenen i länet. Villkoren och förutsättningarna för kulturskapare att bo och verka i Sörmland behöver därför utvecklas och förbättras. Det är också en fråga om samverkan och samsyn mellan kommunal, regional och nationell nivå."

Vi ser positivt på att man tydligt skriver ut att de professionella kulturskaparna tillför värden men önskar att frågan om förbättringar rörande den professionella kulturskaparens villkor och förutsättningar tydligare följs upp med prioriteringar och inriktningar för hur detta ska inorporeras i regionens arbete.

Utställningsmöjligheter

Vi finner det oroande med det svepande greppet när det gäller att formulera inriktningar och prioriteringar i Kulturplan 2023-2026, när vi beaktar att 2022 års aktivitetsplan visade på en nedmontering av arbetet med samtidskonst på Sörmlands museum, i direkt motsats till de formulerade ambitionerna i Kulturplanen 2019-2022. Vi vill uppmuntra Region Sörmland att fortsätta lyfta fram och prioritera samtidskonsten på Sörmlands museum!

MU-avtalet

Avtalet för medverkans- och utställningsersättning (MU-avtalet) reglerar ersättningar till bild- och formkonstnärer vid utställningsuppdrag. Avtalet är bindande för statliga aktörer men ska vara vägledande för alla utställningsarrangörer med offentlig finansiering och är i dag branschpraxis. Tyvärr får många utställande konstnärer trots detta sällan ersättning för sitt arbete före, under och efter en utställning (medverkansersättning). Detta är oacceptabelt.

Därför är det också av största vikt att det skrivs in i strategiskt viktiga dokument, som kulturplanen, att MU-avtalet ska följas. Region Sörmlands kulturplan för 2019-2022 innehåller på sidan 44 ett stycke om MU-avtalet, där det bland annat sägs att den regionala konstverksamheten skall verka för MU-avtalets tillämpning hos länets samtliga arrangörer och utställare, men i förslaget till kulturplan för 2023-2026 nämns inte MU-avtalet någons, vilket vi tycker är anmärkningsvärt och mycket olyckligt.

Vi vill att regionen säkerställer att avtalet för Medverkans- och utställningsersättning (MU-avtalet) alltid tillämpas för bild- och formkonstnärer som ställer ut i länet, inklusive arvoden för omkostnader och den arbetstid de lägger ned vid utställningar, och att arrangörer och andra konst-, form- och designverksamheter som får regionalt stöd ges ekonomiska förutsättningar att kunna ge skäligen ersättningar vid utställningar, panelsamtal, föreläsningar samt andra uppdrag och projekt.

När regionen arrangerar utställningar måste den se till att budgetera för att konstnärerna får skäligen arvoden som ersätter dem för produktionskostnader och arbetstid före, under och efter en utställning. Genom att tydligt prioritera detta i regionens egen budget skapas också förutsättningar för att Kulturrådet ska skjuta till mer medel. En lösning, som t ex Region Kronoberg anammat, kan vara att anslå medel till en MU-pott som öronmärks för skäligen arvoden till bild- och formkonstnärer som även ideella arrangörer kan ansöka om medel ur.

Ett sätt att garantera att bild- och formkonstnärer får skäligen ersättning vid utställningar är att anta en *regional konstnärspolicy* som reglerar hur regionen skall avtala om arvoden, med mera, när den anlitar bild- och formkonstnärer. Vi föreslår att regionen utarbetar en åtgärdsplan med ambitionen att MU-avtalet ska tillämpas i hela länet och genomför kompetenshöjande insatser gentemot kommunerna kring hur de kan följa MU-avtalet.

Den offentliga konsten

Den offentliga konsten är ett av de mest demokratiska konstnärliga uttryck vi har. Sörmlands kulturplan 2023-2026 innehåller ingen skrivning om hur Region Sörmland planerar att utveckla arbetet med den offentliga konsten, eller hur regionen implementerar *enprocentsregeln*. Projektering av offentlig konst inom Sörmlands region ligger under Regionservice men vi vill ändå lyfta fram frågans betydelse i kulturplanen eftersom den är synnerligen angelägen för våra medlemmar, liksom för den breda allmänheten.

KLYS och Konstnärernas Riksorganisation rekommenderar Region Sörmland att prioritera och utveckla arbetet med den konstnärliga gestaltningen av offentliga livsmiljöer, i dialog med kommunerna. I en tid då det byggs mycket i kommunerna är det en strategisk insats för att fler invånare ska kunna ta del av professionell konst i sina vardagsmiljöer.

Resurscentrum för bild och form

Region Sörmland bör utreda möjligheten att skapa ett regionalt resurscentrum för bild- och formkonsten. Ett sådant centrum skulle kunna erbjuda rådgivning anpassad efter bild- och formkonstnärers behov och en fysisk mötesplats som strategiskt samlar och samordnar det regionala konstlivet, organisationer, myndigheter och näringsliv. Vi uppmanar regionen att tydligt lyfta in frågan i projektet Sörmländska Kulturtillgångar, vars avsikt just är att bygga upp en tydligare kulturell infrastruktur. Det skulle säkerställa att projektet Sörmländska Kulturtillgångars ger en långvarig effekt för de professionella bild- och formkonstnärerna i regionen.

Flera andra regioner i Sverige har valt att satsa på resurscentrum med uppdrag att stärka infrastrukturen och förutsättningarna för konstnärer och underlätta för kommuners arbete med exempelvis *enprocentsregeln* och MU-avtalet. Exempel på sådana resurscentra är Konst i Blekinge, Resurscentrum

för Konst i Norrbotten och Konst i Halland. Även i Region Västmanland pågår ett arbete för att skapa ett resurscentrum för bild och form.

Ateljéer och andra produktionsplatser

Kulturplanen för Sörmland 2023-2026 pekar på sid 9, under rubriken ”Regionens vision, målbild och ambitioner”, på kulturen och konsten som en faktor att skapa attraktivitet och näring i länet. Vi håller med och uppmuntrar att Sörmland i ännu större utsträckning tar fasta på sin strategiska position och utvecklar bra villkor och förutsättningar för kulturskapare att bo och verka i Sörmland. Ett levande konstliv i en region kräver inte bara platser att visa konst på utan också att det finns adekvata produktionslokaler, som ateljéer och kollektivverkstäder till hyror som professionella bild- och formkonstnärer med låga inkomster har råd med.

Ett sätt att säkerställa detta är att inrätta ateljéstöd för bild- och formkonstnärer. Ett sådant stöd finns redan i vissa kommuner, som Stockholms stad, Uppsala och Värmdö. Region Sörmland skulle kunna följa efter med liknande stödordningar på regional nivå för att säkerställa att nå ut till bild- och formkonstnärer i alla länets kommuner.

7.3 Fotografi

KLYS är medvetet om att *fotografi* formellt sett inte är ett eget verksamhetsområde inom kultursamverkansmodellen, men vår medlemsorganisation **Svenska Fotografers Förbund** (SFF) vill till Region Sörmlands kulturförvaltning förmedla följande synpunkter på kulturplaneremissen:

I sin kulturplan nämner Region Sörmland ingenstans fotografi som en konstart och kulturyttring. Kulturella och kreativa näringar (KKN) nämns mycket kort i kulturplanen. SFF föreslår en utveckling av kulturplanen gällande KKN. Efter egen research ser vi att projektet *Sörmländska kulturtillgångar – påverkan på den regionala kulturverksamheten och kulturlivet i Sörmland* i någon mån omfattar detta område, vilket kan vara värt att förtydligas i kulturplanen. Görs det inom det projektet någon form av kartläggning av verkamma yrkesgrupper och strukturer inom KKN, så bör det tydliggöras i planen. I utformningen av insatser bör ett nära samråd med regionens professionella, inkluderat yrkesfotografer, ske.

I kulturplanen står det ”De professionella kulturskaparnas arbete, kompetens och erfarenhet är värdefulla för både de regionala kulturverksamheterna och för kulturlivet i stort. [...] Villkoren och förutsättningarna för kulturskapare att bo och verka i Sörmland behöver därför utvecklas och förbättras.” Här vill vi uppmärksamma att fotografer – ihop med designers, musiker och filmare – är i mångt och mycket gig-ekonomins skapare. Men i takt med gig-ekonomins utveckling växer en arbetsmarknad med sämre villkor fram. Möjligheterna måste bli större att leva och växa utifrån sitt kreativa yrke. Den ökande digitaliseringen nämns i kulturplanen i arbetet med omvärldsanalys. Digitaliseringen skapar en mängd nya möjligheter inom kulturlivet men har inte i någon större utsträckning främjat fotografers (eller andra kulturskapares/ upphovspersoners) möjligheter att få skäligt betalt, snarare tvärt om.

Offentliga aktörer är stora bildköpare och får inte fallera när det kommer till att betala för sitt nyttjande av fotografiska bilder och verk, vilket vi tyvärr allt för ofta blir varse om att de gör vid beställningar och upphandlingar av fotografiska tjänster, och därmed inte respekterar upphovsrätten. Vad gäller det regionala bild och form-verksamhetens uppdrag vill SFF understryka vikten av att följa MU-avtalet gällande medverkande och utställningsersättning, samt fotografien som en viktig del av bild- och formområdet med sina unika förutsättningar, möjligheter och behov.

Andra saker som skulle skapa bättre förutsättningar för fotografer verkandes i Region Sörmland är fler utställningsplatser för fotografi, samtal kring fotografi liksom mörkrum på KKV-verkstäder och studios att hyra för rimlig kostnad.

SFF uppmuntrar Region Sörmland att regionen tar in en yrkesfotograf i något av de dialogfora som regionen har med det professionella kulturlivet. Det skulle vara ett lämpligt första steg för att öka kunskapen om fotografi och förståelsen för behoven för fotografer inom Region Sörmlands professionella kulturliv.

7.4 Filmkulturell verksamhet (s. 25)

KLYS och KLYS medlemsorganisationer **Oberoende Filmares Förbund (OFF)** och **Fackförbundet Scen & Film** har följande synpunkter på avsnittet om filmkulturell verksamhet i Sörmlands kulturplan:

Vi anser att filmdelen i kulturplanen är välformulerad, men något tunn. Vi hade gärna sett formuleringar i filmavsnittet som uttryckte genom vilka *konkreta insatser* regionen har tänkt att arbeta med det man tar upp, särskilt utifrån de professionella utövarnas situation.

Filmdelen i kulturplanen lyfter heller inte hur det ska vara möjligt för filmskapare att leva och verka i regionen.

- Det är glädjande med ett så tydligt fokus på film för barn och unga, samt stödande av nya berättelser för barn och unga. Dock behövs satsningar på filmkulturell verksamhet, och filmproduktion generellt, utöver detta fokusområde.
- Väldigt fint att kulturplanen understryker filmkunnighet och nationella och internationella nätverk utöver stödet till filmskapare. Men det finns en otydlighet kring meningen: *"Deltagandet i nationella och internationella nätverk intensifieras för att ge länets invånare större möjlighet att ta del av utvecklingsarbeten och ny kunskap ur ett bredare perspektiv."* Vem riktar sig detta arbete till och vems/vilken kunskap är det som ska tas del av?
- Det är mycket positivt att planen tar upp den konstnärliga utvecklingen för filmskapare, men exakt hur säkerställs denna? De flesta filmarbetare har två mycket tuffa år bakom sig. Här skulle vi gärna se mer konkreta formuleringar kring hur regionen kan stötta filmare i återstart eller med fortbildning/nätverkande etc. Här saknas igen ett tydligt mål att skapa ekonomiska förutsättningar för professionellt filmskapande. Kan regionens filmare engageras i satsningar på filmkulturell verksamhet för barn och unga till exempel?

Ett antal frågor kvarstår. Vad finns det för kunskap om hur professionella filmare i regionen arbetar och hur de försörjer sig? Vilka behov har uttryckts av filmskapare i regionen? Hur kan dessa behov tillgodoses av ett sammanhållet stöd från regionen, så som det uttrycks under stycket "Kulturskaparnas förutsättningar och möjligheter"? *På vilket sätt* ska villkoren och förutsättningarna för kulturskapare att bo och verka i Sörmland utvecklas och förbättras?

Slutligen, något som vi saknar i filmavsnittet likväl som under scenkonstdelen är arrangörsledet. Vi efterlyser närmare skrivningar om visningsmöjligheter för film. Att det finns biografer i de olika kommunerna framgår av den avslutande genomgången av kommunernas olika förutsättningar, men det borde ges mer utrymme för hur regionen verkar för möjligheten till filmvisning generellt.

7.5 Litteratur (s. 28-29)

Vid sidan av vad som i detta yttrande här nedan kommenteras om litteraturen hänvisar vi till KLYS medlemsorganisation **Författarförbundets** eget yttrande som har skickats in separat.

Sveriges Författarförbund är en facklig organisation för professionellt verksamma författare och litterära översättare. För närvarande har organisationen drygt 3 000 medlemmar, varav 46 av dessa finns i Sörmland. Den har funnits sedan 1893 och ser som sin uppgift att tillvarata och bevaka medlemmarnas juridiska, ekonomiska och ideella intressen, men också att skapa utrymme för brett och internationellt utbyte mellan författare och översättare. Författarförbundet erbjuder även rådgivning för allmänheten. Är medlem i organisationerna KLYS, Copyswede, Bonus Copyright Access och ALIS.

Vid en sökning förekommer ordet "litteratur" 28 gånger i Region Sörmlands förslag till ny kulturplan 2023-2026. Första gången "litteratur" nämns i texten, förutom i innehållsförteckningen, är i avsnittet om kultursamverkansmodellen, då litteratur finns med i den tredje punkten.

I avsnittet, folkbildningens förutsättningar och möjligheter, tas även litteratur upp:

"För många invånare är det första mötet med drama, musik, dans, bildkonst, *litteratur*, poesi, hantverk och andra kulturella yttringar just genom folkbildningens verksamheter. Folkbildningen i Sörmland kan sänka trösklarna till kultur och tillgängliggör den på bred front och bidrar på så sätt till kulturell tillväxt och utveckling av kulturlivet i regionen, nu och framåt."

I delen om regional kulturverksamhet behandlas konstformer, i olika stor utsträckning, och här får biblioteksutvecklingen, med underrubrikerna "Litteratur och läsfrämjande", ett eget kapitel.

Analys

I Sörmlands kulturplan 2023–2026 behandlas litteratur i avsnittet om biblioteksutveckling. I jämförelse med kulturplanen 2019–2022 har litteratur fått ett större utrymme i detta remissförslag som gäller perioden 2023–2026. Även benämningen *litteraturfrämjande* har bytts ut mot *litteratur*, vilket är positivt.

I den tidigare kulturplanen 2019–2022 kunde vi läsa på sid 59:

"Litteraturen har ingen naturlig instans på nationell eller regional nivå som värnar dess egenart som konstområde och stärker dess aktörer, arenor och målgrupper." Vidare står det "För att stärka litteraturen som konstform i Sörmland behöver en regional infrastruktur byggas upp i dialog med olika aktörer." Inför den kommande perioden 2023–2026 ser det ut som att detta har åtgärdats, då det går att läsa (sid 29): "Sedan litteraturen började att undersökas och kartläggas med någon slags systematik runt 2015 har kunskapen om fältet ökat, både från regionens sida och mellan aktörerna. Uppdraget/funktionen litteraturutvecklare är permanent sedan 1 januari 2021".

Biblioteksutveckling

I texten om biblioteksutveckling står det att regionen har folkbibliotek, men på Region Sörmlands hemsida finns ytterligare information som skulle kunna vara av intresse att ha med i kulturplan 2023–2026:

"I kommunerna finns folkbibliotek, och skolbibliotek inom grund- och gymnasieskola. I Sörmland finns också Mälardalens högskolebibliotek, sjukhusbibliotek och museibibliotek. Biblioteksutveckling Sörmland är den regionala biblioteksverksamheten i regionen. De bibliotek som är öppna för alla kallas folkbibliotek. I Sörmlands nio kommuner finns cirka 30 folkbibliotek och mötesplatser med

biblioteksfunktion i olika storlekar. Eskilstuna och Nyköping har också varsin bokbuss. Tre av biblioteken i Sörmland har meröppet. Meröppet betyder att biblioteket går att besöka även när det inte är bemannat. Dessutom finns flera digitala bibliotek att besöka.”

Sveriges Författarförbund och Författarcentrum Öst

Visserligen tar Sörmlands kulturplan upp litteratur som konstform, men ingenstans informeras det om att författarnas intressen tas tillvara genom Sveriges Författarförbund och att ett antal av dessa medlemmar bor i regionen. Inte heller finns det någon information om centrumbildningen på området, Författarcentrum Öst, en ideell förening som arbetar för att föra ut litteraturen i samhället, vilket de bland annat gör genom att förmedla författarbesök och driva läs- och skrivfrämjande projekt. Efter en jämförelse med Region Östergötlands kulturplan för 2019–2022, där de bland annat skriver ”Författarnas intressen tas tillvara genom Sveriges Författarförbund” föreslår vi att Region Sörmland i sin kulturplan borde redigera textdelen som handlar om litteratur. Se vårt förslag under avsnitt Slutsats nedan.

Övrigt

Sådant som inte nämns i Sörmlands plan men som har anknytning till litteratur och läsande i Sörmland är bland annat Sörmlands bokhylla. I Sörmlandsbokhyllan presenteras författare och litteratur som har anknytning till Sörmland, i korta filmer från A till Ö. Region Sörmland strävar efter att ha koll på den aktuella utgivningen för att kunna tipsa om böcker och författare. Författare kan kontakta region Sörmland om de vill vara med i Sörmlandsbokhyllan. Detta borde nämnas i Sörmlands kulturplan 2023–2026.

Det finns ett antal litteraturfestivaler och evenemang runt om i Sörmland, vilket inte heller nämns i kulturplanen. Detta kan bero på att de inte alltid är i regionens regi, utan i vissa fall sker i samarbete med privata aktörer. Eller så kommer kanske dessa evenemang att tas upp i bilaga 1 där kommunernas verksamheter beskrivs. Ett exempel är Mariefreds litteraturfestival, som drivs av Mariefreds bokhandel, men i samarbete med Strängnäs kommun. Frågan är om det är av intresse att nämna dessa i kulturplanen: LitterArt Gästabud i Nyköping är en kulturfestival med fokus på litteratur och konst men även andra kulturyttringar som musik och teater, Flens litteraturfestival, Folk och Kultur, Feelgoodfestivalen i Mariefred m fl.

Slutsats angående litteratur i Sörmlands kulturplan

Region Sörmlands kulturplan 2023–2026 har tagit upp konstformen litteratur i högre grad än tidigare kulturplan. Även biblioteksutveckling och läsfrämjande har behandlats. Trots detta finns det utrymme för förbättringar i texten som handlar om litteratur. KLYS hänvisar till Författarförbundets eget längre remissvar om litteraturen i Sörmlands kulturplaneremiss, där förbundet presenterar konkreta förslag till hur en förbättrad text om litteratur skulle kunna se ut.

KLYS och Författarförbundet vill påminna Region Sörmland om att skriva in i planen att regionen verkar för att ersättnings- och arvoden inom alla konstområden följer givna rekommendationer från branschorganisationer som KLYS, Sveriges Författarförbund m fl. Vidare bör det skrivas in i planen att offentlig regional kulturverksamhet följer gällande kollektivavtal, samt att Region Sörmland ska värna och följa gängse regler för upphovsrätt i all offentligt arrangerad kultur.

8 Sammanfattning

*OBS: Detta remissyttrande har skrivits när återstartsarbetet är igång för kulturen efter **Coronapandemin** och följderna fortfarande är kännbara för KLYS' 14 medlemsorganisationer och landets professionella kulturskapare och kulturaktörer. Yttrandet utgår dock från sakfrågor i planen enligt ett normalt läge.*

De flesta av de regioner som utkommit med nya kulturplaner sedan Coronapandemin startade har lyft fram pandemins konsekvenser för kulturlivet i regionen. I detta avseende sticker Sörmland ut som en region som väljer att i stort sett inte alls skriva om pandemins påverkan på kulturlivet i sin kulturplan. Nog kunde en regional kulturplan påpeka återstarten och hur kriseffekterna avses stävjas i den regionala kulturpolitiken, bl a kopplat till de olika konstområdenas och kulturverksamheternas utveckling under planperioden.

Vi hoppas att regionen tar höjd för eventuellt förändrade arbets sätt och insatser som kan möta upp en föränderlig värld, och vi hoppas få se analyser av hur Coronapandemins effekter påverkar de avsikter som regionen aviserat i denna kulturplan, såväl rent praktiskt som när det handlar om finansiering. Hur påverkas t ex kulturarrangörer om pandemin drar ut på tiden, och hur tänker regionen i ljuset av detta arbeta för att bibehålla och utveckla goda villkor för professionella kulturskapare?

*Se **KLYS yttrande över återstartsutredningen**¹² och **KLYS nyligen lanserade valprogram 2022**¹³, där KLYS anger sina prioriteringar för en sund och hållbar återstart och ett starkt framtida kulturliv.*

* * *

KLYS finner Region Sörmlands förslag till ny kulturplan för 2023-2026 som relativt svårbedömd i sak, eftersom regionen aviserar att den fleråriga planen nu ska vara tunnare än förr för att den är mer strategiskt inriktad än sakligt redogörande, och att kulturverksamheterna mer konkret kommer att beskrivas i årliga aktivitetsplaner.

Det mesta är välformulerat i denna kulturplan, men det är aningen obalanserat hur olika mycket eller lite som regionen väljer att beskriva verksamhets- och konstområdena. Positivt är hur regionen redogör för förutsättningarna för kulturen och betonar kulturens egenvärde och armlängds avståndsprincipen, samt att kulturskaparnas viktiga roll i kulturlivet understryks. KLYS ställer sig dock mycket frågande till att somliga konstnärspolitiska väsentligheter helt saknas i planen; bl a skrivningar om upphovsrätt, kollektivavtal och skäligen ersättningar till professionella kulturskapare.

Det är utmärkt att årliga aktivitetsplaners innebörd för utvecklingsarbetet påtalas tydligt, men vi saknar ändå i en sådan här flerårig plan mer av nödvändig konkretion om ramverket för regional kulturverksamhet, bl a i relation till KKN-frågor, och hur det är tänkt att genomföras och följas upp i praktiken.

KLYS vill slutligen tacka Region Sörmlands kulturförvaltning för att vi fick förlängd remisstid och gavs tillfälle för att inkomma med dessa synpunkter på remissversionen av regionens kulturplan 2023-2026. Vi ser fram emot fortsatta samtal om kultur- och konstnärspolitiska frågor, både med kulturförvaltningens tjänstepersoner och regionala politiker.

För KLYS,
Carl Liungman
Regionalpolitisk strateg

¹² <https://klys.se/wp-content/uploads/2022/02/KLYS-yttrande-over-Aterstartsutredningen-SOU-2021-77.pdf>

¹³ https://klys.se/wp-content/uploads/2022/02/2202_KLYS_Valprogram2022_A4_final-2.pdf